

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА К. Ф. ШУЛЬЖУКА**

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ У ТВОРАХ В. ШКЛЯРА

Виконала студентка IV курсу групи У-42
спеціальності 035 «Філологія
(Українська мова та література)»
Цицюра Тетяна Валеріївна

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент
Щербачук Наталія Петрівна

Рецензент – канд. філол. наук, доцент
кафедри романо-германської філології РДГУ
Чеберяк Анна Миколаївна

Рівне – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ	
1.1. Жанрова специфіка історичного роману	
1.2. Особливості лінгвістичного аналізу художнього тексту на синтаксичному рівні.....	
1.3. Багатоаспектність речення в українському мовознавстві. Висновки до 1 розділу.....	
 РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ ТВОРІВ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА.....	
2.1. Специфіка використання синтаксичних засобів в аналізованих романах.....	
2.2. Функційне призначення простого речення у творах В. Шкляра	
2.2.1. Двоскладні речення.....	
2.2.2. Односкладні речення.....	
2.3. Особливості функціювання складного речення у творах В. Шкляра	
2.4. Стилїстичні особливості синтаксичних одиниць у романах В. Шкляра.....	
Висновки до 2 розділу.....	
 ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Знання мови та розуміння її будови, чітке усвідомлення внутрішніх закономірностей та законів визначають рівень ефективності спілкування. Реалізація комунікативної функції, яка відображає якісний акт обміну думками, передбачає наявність насамперед контексту – речень різної типології.

Загальновідомо, що фундаментальною синтаксичною одиницею є речення, початок вивчення якого сягає ще часів античності. Нинішні дослідження зосереджені на аналізі системи синтаксичних одиниць-конструкцій, їх будові і семантиці, синтаксичних зв'язках і семантико-синтаксичних відношеннях між компонентами речення чи предикативними частинами. Різні підходи до вивчення синтаксису уможливили аналіз синтаксичних одиниць у всіх аспектах їх вияву.

Благодатним ґрунтом для дослідження синтаксичних одиниць є твори сучасної української літератури, оскільки саме вони є найчутливішими до трансформацій, яких зазнає мова у процесі функціонування.

Саме тому синтаксична наука постійно виявляє інтерес до мовних проявів художніх творів, оскільки в них найкращим чином реалізується основна комунікативна функція.

Організація синтаксису художніх текстів, насамперед, яскраво відображає спосіб авторського мислення, який реалізує механізм утілення художнього задуму, тому дослідження такого плану є актуальними, особливо якщо це стосується доробку наших сучасників.

Творці художнього слова створюють нові форми базових структур унормованого різновиду загальнонародної мови, котрими з часом користуватимуться ті, хто розмовляє і пише цією мовою. Саме в художній мові реалізуються усі можливості національної мови.

Естетизм, емоційно-образний вплив на читача або слухача відтворюються значеннями слів та їх сполученням у конкретних

синтаксичних будовах, яким, окрім семантики у літературній мові, властиве додаткове значення, пов'язане з художнім світом певного твору. Тому в мові художніх текстів слова набувають особливої якості та глибини.

Синтаксична організація мови прозових творів письменників різної доби ставала об'єктом уваги таких мовознавців, як С. Бирик, Н. Грипас, О. Дем'яненко, А. Коваль, Р. Козак, Л. Козловська, Н. Ладияк, С. Єрмоленко, С. Марич, А. Пивоваров, А. Сизько, Н. Сологуб та ін.

Українська література останніх років чітко фіксує зміни у відтворенні авторського світобачення: гуманістичне і людинознавче спрямування літератури, філософське поглиблення її підґрунтя, чіткий аналітизм у дослідженні нашої історії, осмислена увага до психіки, інтелектуальності людини.

Натепер цікавими для активного читача є ті твори, які не просто красиві, але пізнавальні та корисні за змістом. Найоб'ємнішою та змістовно наймісткішою літературною формою відтворення подій та суб'єктивного авторського сприйняття дійсності, лінгвокультурних явищ є жанр роману, який випрацьовує стійку любов читача до занурення у розлогі розповіді та можливість прожити багато емоційних життєвих досвідів, при цьому використовуючи художні деталі не для красивого слівця, а для створення образів, навантажених самостійними смислами, які беруть участь у створенні сюжетів.

Мовностилістична система сучасного історичного роману формується різними за будовою і семантикою синтаксичними одиницями-конструкціями та способами їх текстотворення, що сприяють розкриттю стилістичного потенціалу мовних одиниць, їх естетичного змісту та експресивної семантики. Характерним для нього, жанру, є поєднання інформаційної надмірності та варіативності синтаксичних конструкцій. Ідеться, насамперед, про різні структурні типи речень, оскільки спостерігається тенденція до відображення складних життєвих ситуацій та філософських роздумів синтаксичними засобами як простої, так і складної внутрішньої організації.

Тому їхнє формальне, семантичне, стилістичне функціонування у художній прозі великих обсягів потребує ґрунтовного дослідження.

У більшості наукових розвідок синтаксичні одиниці-конструкції є тільки фактичним ілюстративним матеріалом, дібраним з художніх творів різних авторів. Такий підхід не дозволяє повною мірою виявити специфічні риси взаємодії, співвідношення і реалізації структури і семантики речень в текстах конкретного автора, що засвідчить особливість авторської індивідуальності

У цьому контексті заслуговує на увагу мова доробку творця сучасного історичного роману В. Шкляра, яка вирізняється національною самобутністю, правдивим висвітленням історичного минулого, що вимагає добирати певні синтаксичні мовні засоби з погляду системних параметрів та функційної специфіки в організації тексту. Адже, як відомо, стилістико-синтаксична організація художнього твору є одним із чинників формування особливостей індивідуального стилю письменника. Твори В. Шкляра набирають популярності серед читачів саме завдяки вдалого поєднання літературно-нормативних і розмовно-побутових синтаксичних конструкцій як короткої, так і складної побудови, якими автор намагається багато домислити, піднести своїх героїв до вершин ідеалу, канонізувати їх та зробити історично легендарними. Мовна модель речення в текстах його романів виявляє себе через різноманітні перетворення, модифікації, додаткові функційні нашарування.

Актуальність теми дослідження. Аналіз основної синтаксичної одиниці-конструкції – речення – становить одну з важливих проблем сучасної синтаксичної науки, складність якої полягає в тому, що синтаксичний рівень виступає завершальною ланкою мовної структури і формується внаслідок діалектичної взаємодії, тісного переплетення лексичної і морфологічної семантики з семантикою синтаксичного зв'язку в межах словосполучення й речення. У синтаксичному членуванні мови виявляється активний зв'язок між формально-граматичними категоріями й

відображенням у їхній структурі позамовним змістом. Це зумовлює різноаспектний підхід до вивчення синтаксичних явищ.

Усі мовні ресурси прози кінця XX – початку XXI сторіччя спираються на синтаксичну будову та способи текстотворення, що сприяє розкриттю семантики, прагматики та стилістичного потенціалу мовних одиниць, їх естетичного змісту та експресивної семантики. Аналіз синтаксичного матеріалу на основі доробку улюблених сучасників викликає ще більшу зацікавленість у вивченні мови та засвоєнні нових понять.

Дослідження мови творів конкретних письменників у плані виявлення їх індивідуального стилю є одним з актуальних завдань сучасного мовознавства. Зосередження лінгвістів на цьому понятті обумовлене осмисленням внеску письменника в розвиток української мови, адже через мову привертається увага до світоглядних позицій. Індивідуальний стиль письменника в мовному аспекті трактується як індивідуально-творчий вияв народної мови і пов'язується не тільки із його талантом, але із його спадковістю, національністю або із психічними особливостями та від залучення його до актуальних суспільно-естетичних проблем свого народу.

Теоретичну основу бакалаврської роботи становлять праці з теорії *речення*, представлені іменами Й. Ф. Андерша, І. К. Білодіда, В. А. Белошапкової, В. В. Виноградова, І. Р. Вихованця, П. С. Дудика, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, Л. М. Кадомцевої, Б. М. Кулика, П. А. Леканта, О. С. Мельничука, О. М. Пешковського, М. Я. Плющ, О. О. Потебні, О. О. Шахматова, Н. Ю. Шведової, К. Ф. Шульжука, Л. В. Щерби.

Мета дослідження. На тлі загальної проблематики ставимо за мету на основі текстового матеріалу схарактеризувати синтаксичні засоби вираження авторської індивідуальності у творах В. Шкляра.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати теоретичні засади лінгвостилістичних досліджень у мовознавстві.

2. Вивчити погляди науковців щодо жанрової специфіки історичного роману.
3. Простежити здобутки традиційного мовознавства щодо поняття «речення», його типології, аспектів дослідження.
4. З'ясувати стан вивчення проблеми в сучасному мовознавстві.
5. Виявити та систематизувати різні типи речень в аналізованих творах.
6. Створити картотеку ілюстративного матеріалу.
7. Визначити особливості функціонування різних структурних типів речень у творах В. Шкляра.
8. З'ясувати індивідуально-авторську своєрідність синтаксичних одиниць у досліджуваних історичних романах.

Об'єкт дослідження – реченнєві одиниці в доробку В. Шкляра.

Предмет дослідження – формально-граматична типологія синтаксичних конструкцій у творах В. Шкляра, їх функційні особливості та стилістичний потенціал, закономірності вживання в аналізованому доробку.

Методи дослідження. Специфіка об'єкта та поставлені в бакалаврській роботі завдання зумовили використання різних методів. Для встановлення особливостей функціонування синтаксичних засобів, які виражають авторську індивідуальність у творах В. Шкляра, ми послуговувалися як загальнонауковими, так і лінгвістичними методами, використовуючи насамперед *метод аналізу мовознавчої літератури*, *метод суцільної вибірки* – для добирання текстових фрагментів, які містять контекстні ілюстрації ідіостилю автора, *описовий* (для визначення особливостей функціонування напрацьованого матеріалу), *зіставний* методи (для встановлення схожості та відмінності у вживанні досліджуваних одиниць), а також методика *компонентного аналізу*, який є складовою *структурного методу* (для дослідження системних зв'язків між компонентами простого речення та частинами складних конструкцій), і кількісних підрахунків. Наукове дослідження здійснювалося на основі відомих положень про зв'язок мови і мовлення, мови і мислення, співвідношення змісту й форми мовних одиниць.

Джерелом фактичного матеріалу слугувала картотека реченнєвих конструкцій, укладена шляхом суцільної вибірки із історичних романів «Троща» (2017), «Характерник» (2019) В. Шкляра. Фактичний матеріал подано в мінімальному контексті. Кількість ілюстративного матеріалу становить понад 500 одиниць.

Наукова новизна роботи визначається предметом та об'єктом дослідження й полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві на фактичному матеріалі здійснено мовностилістичний аналіз формально-граматичної та семантичної структури синтаксичних одиниць, дібраних із романів В. Шкляра. Детально розглядається специфіка типології синтаксичних одиниць, характерних для ідіостиля автора; з'ясовується їх частота вживання та особливості функціонування.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати, а також зібраний матеріал можуть бути використані для подальшого вивчення деяких теоретичних проблем традиційного та сучасного синтаксису. Положення, викладені в роботі, знайдуть застосування при написанні навчально-методичних посібників, методичних розробок із синтаксису української мови, курсових, магістерських робіт, при підготовці спецкурсів та спецсемінірів із синтаксису як простого, так і складного речення, у процесі вивчення української мови в старшій ланці закладу загальної середньої освіти, методичних розробок із синтаксису української мови.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні теоретичні положення, а також практичні результати дослідження виголошувалися на: Наукових читаннях молодих дослідників до Міжнародного дня слов'янської писемності (КДПУ, Кривий Ріг, 18.05.2021); звітній конференції професорсько-викладацького складу РДГУ (травень 2021 р.).

Публікації. Проблематику та основні положення бакалаврського дослідження викладено в 1 публікації, що прийнята до друку (*Лінгвістичні студії молодих дослідників* : Зб. наук. праць. Рівне : РДГУ. Вип. 12. 2021).

Структура та обсяг праці зумовлена метою та завданнями аналізу. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів мовознавчого спрямування, висновків, списку використаної літератури (69 позицій), списку використаних джерел (2 позиції). Повний (загальний) обсяг роботи – 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ

1.1. Жанрова специфіка історичних романів

Художній твір – це результат емоційно-інтелектуальної діяльності письменника, своєрідна форма його духовного та розумового самовираження. Новостворений текст – лише початок буття художнього твору. Як літературне явище твір збудеться лише тоді, як стане предметом художнього «споживання», саме з того моменту, як між ним і читачем виникне діалог. Художній твір «оживає» тільки за наявності такого діалогу, тобто передбачає своє власне відтворення в уяві, у свідомості читача (рецепція). Два ключові питання охоплює рецепція художнього твору: про що цей твір? (зміст); як він написаний? (форма) [10, с. 43].

Опрацювання великих за обсягом текстів – це додаткова читацька робота над собою, адже поєднання кількох сюжетів, заглиблення у внутрішній світ переживань героїв часто залишає читача напризволяще з несподіваними істинами, висновками, коли закриваєш вже прочитану книгу. Не завжди незрима присутність автора допоможе зорієнтуватися у вирі думок – він не підкаже таємницю свого задума, а лише допоможе побачити героїв, які мають свої реальні прототипи, у якихось специфічних ситуаціях – а далі читач повинен спробувати зрозуміти значення твору для свого життя.

Текстуальна сторона дослідження зумовлює ще більшу його актуальність, адже аналізовані історичні романи написані нашим сучасником – Василем Шклярем.

Неперехідна актуальність питання теорії жанру стимулюється потенціалом самого жанру, його гнучкістю на фоні збереження жанрової матриці, функцією жанру, жанровою еволюцією тощо. Суттєвою ознакою жанру є його здатність до модифікації, на якій, зокрема, акцентує увагу

І. Денисюк: «Жанр – історично сформований тип літературного твору (епопея, роман, повість, оповідання, поема, вірші тощо), синтез характерних особливостей змісту і форми певного виду творів, відносна художньо-композиційна сталість, здатна до постійного розвитку й оновлення [24].

Жанр слід розглядати як змістову форму або, згідно позиції І. Денисюка, «як модель художньої структури ряду творів, у якій специфічно закодовано спрямованість на певний зміст» або ж тип змісту [24].

Єдиного критерію класифікації жанрів не існує. Визначення жанрової природи того чи іншого твору передбачає ретельне спостереження над такими жанровизначальними чинниками: текстовий обсяг твору (наприклад, мала чи велика епічна форма); часо-просторові характеристики моделі світу; сюжетно-композиційна будова; наративна стратегія; поетика характеротворення; рівень індивідуалізації та універсалізації характеру, авторський стиль та стиль епохи тощо.

На думку В. Пахаренка, з позицій сьогодення епічні жанри можна умовно поділити на архаїчні, що у сучасній літературі з'являються дуже рідко або й зникли зовсім; і актуальні – до яких найчастіше вдаються сучасні письменники [46, с. 67].

До літературних епічних жанрів належать: роман, повість, оповідання, притча, апокриф, новела, нарис (є ще й фольклорні – міф, казка, епопея, героїчна поема, сказання, легенда) [10, с. 54].

На творче бачення сюжетної лінії кожного митця накладає відбиток його світогляд – найзагальніші філософські, естетичні, політичні, етичні, релігійні погляди людини на світ та своє місце у цих життєвих категоріях.

На думку В. В. Пономаренка, у художній літературі так чи інакше відображаються параметри світоглядних позицій суспільства, якому призначено прозовий, віршовий чи драматичний твір. Іншими словами, світогляд становить синтез історичного, інтелектуального, естетичного й емоційного настроїв доби. Людина упродовж життя через щоденну діяльність збагачує власний досвід, який проектує на оточення. Схожий

світогляд об'єднує людей у спільноти однодумців, відтак формуються конгломерати людей із подібними переконаннями, поглядами, принципами. Найяскравіше такі об'єднання простежуються через культуру, коли спільний світогляд відбиває художні смаки реципієнтів, а це, своєю чергою, робить людей прихильниками того чи іншого митця, письменника, композитора, художника. Митець, проектуючи твір, пише на підставі власного життєвого й естетичного досвіду, свого естетичного ставлення до дійсності, серед подій і явищ обираючи найбільш близькі світовідчуття. Через твори мистецтва так чи інакше проступає внутрішній світ автора [49].

На відсутності реальної можливості автора відмежувати від себе головного героя та одночасно об'єктивно відтворювати події наголошував В. Виноградов: «У художньому творі можуть і навіть повинні відображатися сліди історичної своєрідності життя автора, своєрідності його біографії, стиль його поведінки, його світогляд» [13, с. 35].

Зрозуміло, що саме авторська позиція усього зображеного лежить в основі змістового наповнення творів мистецтва. Більшість дослідників жанрової специфіки художніх творів підтримують таку думку, оскільки чітко розуміють, що окрім індивідуально-авторського стилю, авторське бачення додає унікальності художнім текстам.

На думку В. В. Пономаренка, кожен твір мистецтва становить собою набір кодів. Розшифровуючи їх, читач доходить висновку про можливість чи неможливість прийняти його у власну соціокультурну реальність [49].

Очевидною є потреба в детальному дослідженні процесу витворення та теоретичному осмисленні жанрових критеріїв історичного роману.

Зміни в суспільстві впливають на жанрову еволюцію будь-якого художнього твору, зокрема й історичного роману. Відображення суспільних трансформацій додає нових властивостей історичній прозі, що створює тло жанрової структури.

На думку, М. М. Бахтина, історичний роман прагнув одночасно догодити історичному інтересу та романтичній цікавості. Обидві ці лінії

йшли по суті роз'єднано, об'єднувались тільки зовнішнє фабульним зв'язком. Отже, одним із звичних явищ було пряме перенесення виробленої тоді відомої схеми романтичного оповідання, часто в поєднуванні з елементами схеми авантюрного або «сімейного» роману, в рамки історичного жанру. Складалось протиріччя між історичним та романтичним, тобто між правдою та вимислом» [6, с. 36 – 39].

Слушною є позиція В. В. Пономаренка, який вважає, що новітня історична романістика, акумулюючи багатолітню традицію романного жанру, засвідчує модифікацію жанрової матриці, її оновлення та збагачення. Саме на цій хвилі з'явився роман “зв'язку часів”, а також твори, в яких поєднані ознаки масової та інтелектуальної прози [49].

Вибір жанру письменником залежить від багатьох чинників: має значення творчий задум автора, його естетичні уподобання, літературні традиції, жанрова система, що в даний час функціонує, тема і матеріал, відібраний письменником. Як правило, більшість літераторів працюють з одним або декількох жанрах: В. Стефаник – новеліст, М. Коцюбинський – автор оповідань, новел, повістей, М. Стельмах – романіст, О. Гончар – автор романів та оповідань, І. Кочерга – автор історичних драм, Т. Шевченко – ліричних віршів, поем та повістей. Жанрово багата творчість І. Франка, Лесі Українки, В. Винниченка. І. Багряного, П. Загребельного, Є. Гуцала, В. Шевчука, Ю. Андруховича, О. Забужко. Письменник шукає художньо найоптимальніші шляхи реалізації задуму, і вибір жанру послуговує цьому [10, с. 59].

Майстерність письменника проявляється і в тому, що жанрові вимоги не сприймаються ним як догма, а навпаки, сприяють виявленню свободи художнього мислення, дають простір для новаторських пошуків [10, с. 60].

Жанри історичного роману зберіг в своїй основі незмінні канонічні ознаки, забезпечуючи таким чином зв'язок між традицією і новаторством.

1.2. Особливості лінгвістичного аналізу художнього тексту на синтаксичному рівні

Теоретичну базу лінгвостилістичного аналізу художнього тексту обґрунтовано Л. Щербою у роботі «Опыты лингвистического толкования стихотворений». На його думку, аналіз базувався на винайденні смислових нюансів окремих виразних елементів мови художнього твору в їх тісному зв'язку з особливостями змісту й ідеї тексту. При цьому окремий художній текст ніби виокремлювався дослідником із загального контексту літератури [68].

У 60-ті рр ХХ ст. розпочався етап активних досліджень проблематики лінгвістичного аналізу. У цей період відомий лінгвіст Е. Бенвеніст запропонував методи аналізу стилістичних і інформативних потенцій мовних одиниць у художньому тексті.

Структурна схема лінгвістичного аналізу за Е. Бенвеністом розпочинається у фонологічному рівні, переходить через морфемний, морфологічний до лексичного і синтаксичного – від слова до речення контексту до цілого тексту.

У 1960-70 х роках з'ясувалося, що традиційну методологію та методику лінгвістичного аналізу художнього тексту необхідно замінити іншими, бо, хоча мовознавство і, в цілому, тоді ще ненароджена лінгвістика художнього тексту, зокрема, мають, на перший погляд, один і той же об'єкт дослідження (слово) предмет вивчення у них різний за своєю сутністю: комунікативно-інформаційна функція слова у першого та естетико-образна у другої [39]. Поступово від мовознавства відбрунькувалася нова філологічна гілка, яка тоді часом називала себе новою наукою, але ще й сьогодні не має точно визначеної назви «літературознавча стилістика» у В. В. Виноградова, «стилістика декодування» у І. В. Арнольд, «інтерпретація тексту» у В. А. Кухаренко, А. І. Домашнєва, «стилістичний аналіз» М. П. Брандес, «лінгвостилістика», «поетичний дискурс» у інших та ще багато назв. І все ж

найчастіше науку про мовлення художньої літератури називають за терміном академіка Л. А. Булаховського «лінгвостилістикою». Завдяки працям видатних науковців Л. В. Щерби, В. В. Виноградова, Г. О. Винокура, А. А. Реформатського, А. Н. Соколова та інших, вона здобула велику популярність. Чимало статей і монографій з лінгвостилістики з'явилося в Україні. Сюди належать роботи І. К. Білодіда, І. Ю. Грицютенка. Доробок учених старшого покоління був збагачений працями українських критиків В. С. Перебийноса, О. П. Воробйової, С. Я. Єрмоленко, І. І. Ковалика, Л. І. Мацько, В. І. Карабана, М. А. Жовтобрюха С. І. Походні, Т. В. Радзієвської, Л. В. Бублейника, О. О. Селіванової та інших [39].

Розробкою і розвитком теоретичної бази лінгвістичного аналізу тексту займалися представники празького лінгвістичного гуртка В. Матезіус, Б. Гавранек, К. Гаузенбляз та інші.

Лінгвістика тексту відрізняється від стилістики тексту, яка розглядає текст у стилістичному аспекті та у співвідношенні з вимогами і законами стилю і сфери спілкування. Стилiстику тексту цікавлять питання: що повідомляється, як, з якою метою. Комунікативна стилістика тексту розглядає стиль автора через його мовленнєво матеріалізований продукт – текст. При цьому стиль автора можна зрозуміти через вивчення стилю художнього твору.

Із 70-тих років XX ст. розпочалася активна фаза процесу зацікавленості комплексним вивченням літературного твору, який підкреслював, що мовні одиниці поєднуються між собою не випадково, а їхня взаємодія є цілеспрямованою.

Автор завжди детально продумує мовну структуру свого доробку для того, щоб ефективно реалізувати естетичну функцію.

Вербальна будова твору, зв'язки одиниць різних рівнів є предметом лінгвістичного аналізу художнього тексту. Стилiстичний аналіз же дозволяє встановити як саме письменник використовує мову при відтворенні певного художнього змісту. Щодо лінгвостилістичного аналізу, то єдність

лінгвістичного та стилістичного аспектів дослідження реалізує естетичну функцію мови, створюючи неповторну оригінальність літературного твору.

Основним завданням лінгвістичного аналізу художнього тексту є вивчення мовних засобів різних рівнів у системі певного художнього тексту з погляду їх відповідності задуму автора і його індивідуальної манери писання. При цьому єдність форми і змісту є вихідним методологічним принципом сучасного лінгвістичного аналізу художнього тексту. Пояснення структурних особливостей тексту необхідно співвідносити із змістовими поняттями і категоріями такими, як тема, ідея, авторський задум, художньо- образна система. Тому основною метою лінгвістичного аналізу художнього тексту є розгляд художнього тексту як організованої системи мовних засобів, що відображає певний ідейно-тематичний, образний і естетичний зміст твору.

На думку Л. О. Новікова, розрізняють кілька видів аналізу художнього тексту, з-поміж яких є лінгвістичний аналіз, під яким розуміють процес розкриття значення різних елементів мови з метою повного розуміння тексту. Актуальним є триєдиний аспект: «ідейний зміст – образ – мова» [39].

Завдяки лінгвістичному аналізу з'ясовуються особливості вживання автором у тексті тих чи інших мовних засобів, при цьому пояснюється їхня особлива мовленнєва і композиційна організація, що засвідчує тонкощі змістового плану тексту, відкриває нові грані його естетики.

Однією із характерних рис художнього тексту є можливість його по-різному інтерпретувати – принципова неоднозначність розуміння, тлумачення, розкриття смислу твору. Множинність неоднорідного осмислення обумовлена тим, що художній текст є психоестетичним продуктом, адже він створюється автором для вираження своїх індивідуальних уявлень та знань про світ за допомогою набору мовних засобів і спрямований до читача як споживача змісту. Читач, намагаючись зануритись у концептуально-поняттєвий світ письменника, виступає активним діячем, співтворцем художньо-образної вербальної системи.

При цьому структурно-мовна і композиційно-сміслова організації художнього тексту є основою об'єктивності його розуміння, комунікативно-прагматична природа тексту і соціальні характеристики читача дозволяють неоднозначно інтерпретувати все те, що відтворено у глибинній тканині тексту.

Отже, лінгвостилістичне вивчення художнього тексту – це аналіз специфічної єдності змісту і форми в їхній творчій цілісності (тобто: що, як і для чого). Ці складові на базі семантики мовних одиниць, що передають «буквальну», вміщену в них безпосередню інформацію, завдяки індивідуально-авторському їх використанню, відображають ідейно-естетичну позицію автора, що робить художній твір естетично значущим. За висловом М. Бахтіна, розуміння художності передбачає естетичний аналіз тексту, тобто аналіз сукупності факторів художнього враження [6].

Тому лінгвостилістичний аналіз, на думку більшості науковців, об'єднує різні наукові напрями та слугує об'єднувальним стрижнем для різних видів мистецтва, твори яких можуть отримати нове розуміння і значення, неординарні потрактування, що безперечно слугуватиме кращому їх осмисленню усіма прихильниками і бажаючими зрозуміти ці види мистецтв, а також більш масовому ознайомленню із цими здобутками.

Синтаксичний рівень виявляє великі можливості художніх текстів під час дослідження. Оскільки синтаксис тексту не визначається безпосередньо змістом, тому цілком може служити прекрасним засобом для передачі додаткової інформації: смислової та особливо емоційної.

1.3. Багатоаспектність речення в українському мовознавстві

Питання вивчення речення було завжди дискусійним для науковців. Не зважаючи на те, що речення посідає центральне місце в синтаксичній системі, воно й дотепер не має загальноприйнятого витлумачення. Причиною

є те, що у загальну кваліфікацію речення важко вмістити всі його ознаки та функції.

Перші відомості про речення дає І. Могильницький (1823 р.), який називає речення «судь, словами виражений», а для назви речення використовує слова «*предложеніє*» та «*okres*» (період, стан) [43, с. 385].

Саме термін «речення» уживають С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер, але з іншим наголосом «*речень*», і саме така назва згодом була закріплена у всіх західноукраїнських граматиках. Поряд з цим терміном автори пропонують термін «*гадка*» (його повторив Є. Тимченко), який не був усталений.

Сучасний термін «речення» було закріплено у граматиках І. Нечуя-Левицького, Є. Тимченка та інших мовознавців.

Для висловлення думки словосполучення замало, бо лише завдяки реченню існує мовленнєва діяльність. Український мовознавець І. Р. Вихованець зазначає, що правила побудови речень подібні до синтаксичного перехрестя. Суворі правила синтаксису дають змогу правильно оформити речення (тоді маємо зелене світло), натомість різноманітні помилки у побудові висловлювання призводять до порушення мовної норми (маємо червоні сигнали, які змушують зупиняти рух). Регулювальником на синтаксичному перехресті є думка. «Проте думка не існує само собою. Вона завжди спирається на свою вірну помічницю – граматику. Тільки в парі з граматикою думка долає все і торжествує» [17, с. 126]. Саме тоді на уявному перехресті спалахує зелене світло і в мові виникає речення.

Речення (за довжиною) І. Р. Вихованець порівнює з різними видами бігу: спринтерським (60, 100 м), стаєрським (5 км, 10 км) та марафонським (42 км 195 м, походить від назви грецького поселення Маратон, від якого до Атен послали грецького воїна, аби сповістити про перемогу над персами).

До спринтерських речень учений зараховує вигуківі (*О!*, *Ах!*, *Ой!*) та однослівні (здебільшого називні та безособові) речення, які точно й лаконічно передають думку. Найближчими сусідами є дво- і трискладові

речення. Мовці зазвичай послуговуються короткими стаєрськими реченнями, які відтворюють напружену розповідь, а елементи сказаного вимальовуються як окрема картина (наприклад, середня довжина речення у В. Стуса – 10 слів, у М. Бажана – 9 слів, в І. Драча – 11). «Але інколи треба передати взаємодію подій, перехід з одного стану в інший, складне переплетення ситуацій, об'єднання вражень в одну цілісну картину, синтез побаченого і почутого. Цій меті добре слугують розгорнені речення, що складаються з великої кількості вихідних речень, об'єднаних спільним настроєм або спільною думкою» [17, с. 119]. Це і є маратонські або надмаратонські речення.

На думку І. Р. Вихованця, у синтаксисі добрими є і короткі, і розгорнуті речення, проте цими синтаксичними одиницями потрібно вміло послуговуватися. «А такі вміння здобуваються в невтомній праці над словом» [17, с. 125].

Не випадковою є інформація про те, що у лінгвістиці відомо до 600 визначень поняття *речення*. Одним з найвідоміших є трактування речення, подане В. Виноградовим, який назвав речення як інтонаційно і граматично оформлену найменшу комунікативну одиницю, що служить головним засобом формування, вираження думки, вольових почуттів і емоцій [14, с. 44].

Речення – це єдине структурно-значеннєве ціле, що не механічно створюється зі слів і словосполучень, а виникає як внаслідок їхніх зв'язків та взаємодії. Крім того, речення «є тією структурою-матрицею, яка відбиває характер взаємодії людини з розчленовано відображеною дійсністю. Власне, речення є найвищого рівня мовною структурою» [56, с. 220].

З-поміж багатоманітності визначень нам імponує позиція у встановленні статусу речення, запропонована проф. К.Ф. Шульжуком, який під *реченням* розуміє «граматично й інтонаційно оформлену за законами певної мови основну синтаксичну одиницю, що є засобом формування,

вираження і повідомлення відносно закінченої думки або вказівкою повідомлюваного до дійсності [67, с. 23].

Суттєвим є те, що структура будь-якого речення співвідноситься з відповідним узагальненим зразком (абстрактною формулою, реченнєвою моделлю). Це поняття дістало в науковому обігу назву *структурна схема речення*.

На думку В. Белошапкової, структурну схему речення можна визначити як «абстрактний зразок, що складається із мінімуму компонентів, необхідних для створення речення» [8, с. 101].

Щодо формування формально-граматичної схема, то вона містить елементи, що є визначальними в побудові речення як граматичної (предикативної) одиниці.

У порівнянні з іншими синтаксичними одиницями реченню властива семантико-граматична багатовимірність. Зокрема, їх типологія базується на класифікації за: будовою, за характером предикативних відношень, за метою висловлювання, за емоційним забарвленням. Так, за будовою речення поділяють на прості і складні. За характером предикативних відношень вони бувають стверджувальні і заперечні з нашаруванням відтінків об'єктивної чи суб'єктивної модальності. За метою висловлювання речення членують на розповідні, питальні, спонукальні і бажальні. Усі ці комунікативні типи речень можуть бути окличними, якщо мовці надають цим конструкціям емоційного забарвлення і вимовляють їх з відповідною інтонацією.

Існує чимало підходів щодо визначення речення. У сучасному українському мовознавстві утвердився погляд про три найважливіші напрямки, у яких необхідно проводити дослідження: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти.

Багатоаспектність речення трактують як його «багатогранність, наявність у ньому об'єктивно властивих йому різних взаємозв'язаних сторін, які взаємопроникають і взаємодіють» [8, с. 3].

Початок розуміння необхідності виокремлення різних аспектів аналізу речення пов'язується із заснуванням та розвитком учення про речення як комунікативну одиницю. У цей період формальна (традиційна) організація речення і комунікативна його будова стали окремими предметами лінгвістичного вивчення. Виникає окремий напрямок синтаксичної теорії – комунікативний, або актуальний, синтаксис, творцем якого вважають чеського синтаксиста, представника Празької лінгвістичної школи В. Матезіуса. У другій половині XX ст. було виділено наступний аспект речення – семантичний. Одними з перших, хто обґрунтував виділення семантичної структури речення поряд із структурами формальною і комунікативною, був чеський лінгвіст Ф. Данеш та російський мовознавець В. Богданов.

З-поміж усіх підходів формально-граматичний аспект (реалізує формально-граматичну структуру речення) становить вершину в ієрархії цих напрямів і складає основу, на яку накладаються два інші. Тому він є провідним, базовим, традиційним у вивченні структурної і функційної природи речення.

Специфіка формально-граматичної будови речення стала предметом дослідження таких українських мовознавців: Л. А. Булаховського, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Грищенка, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, Л. О. Кадомцевої, М. Ф. Кобилянської, І. К. Кучеренка, М. В. Мірченка, О. С. Мельничука, М. Я. Плющ, О. О. Потебні, В. М. Русанівського, Є. К. Тимченка, К. Ф. Шульжука та ін.

Найтісніше із формально-граматичним аспектом речення пов'язується семантико-синтаксичний, який відображає позамовні реалії у семантичному плані, що належать до мовної сфери як абстрактні зразки (моделі) конкретних, реалізованих у мовленні речень-висловлень.

Питання про базові синтаксичні одиниці-конструкції належить до найактуальніших у синтаксичній науці. Одним із них є напрацювання системи теоретичних принципів внутрішнього розмежування речень як

основних синтаксичних одиниць, а саме виокремлення їхніх елементарних і неелементарних різновидів. «Без уведення цих граматичних понять, – як справедливо зауважує О. В. Кульбабська, – неможливе адекватне пізнання всього синтаксичного механізму, ієрархії синтаксичних одиниць і внутрішніх та зовнішніх дериваційних відношень у сфері синтаксису» [37, с. 200].

Речення становить одну з найскладніших одиниць-конструкцій у синтаксичній системі, що призводить до постійного різновекторного інтересу мовознавців до нього. Проблемність його аналізу полягає у багаточисельності самих складників, кількість яких у побудові не обмежена, а довжина конкретно не визначена. Тому при бажанні будь-яке речення можна розширювати та продовжувати безкінечно.

Поділ речень на прості і складні передбачає їх різнобічний аналіз, як от з позиції граматичного, переважно синтаксичного, логіко-семантичного, інтонаційного, стилістичного і за писемного вияву речень – пунктуаційного трактування.

На слушну думку К. Ф. Шульжука, диференціація простого і складного речення здійснюється за кількісним критерієм. З-поміж ознак розрізнення наведемо такі:

- прості речення складаються з однієї предикативної одиниці, складні – з двох і більше простих речень;
- з формально-синтаксичного погляду прості речення складаються з однієї предикативної одиниці, складні – з двох і більше;
- прості речення як компоненти складного речення не мають інтонаційної завершеності, яка властива складному реченню в цілому, тому простими реченнями їх називають умовно;
- у простому реченні основним є предикативний зв'язок між підметом і присудком, у складному реченні – підрядний і сурядний зв'язки [67].

Відмінності між простим і складним реченнями, окрім того лежать у площині значення.

Висновки до 1 розділу

Останніми роками набирають обертів різнобічні дослідження історичної романістики сучасної прози, необхідними стають об'єктивні прочитання, докладні коментування та фахове вивчення новітніх текстів.

Наприкінці XX – на початку XXI століття окреме місце в українській історичній романістиці зайняв Василь Шкляр, як представник нової, але впевнено-свідомої плеяди авторів сучасної прози.

Мовностилістичні особливості текстів зумовлені їхньою жанровою належністю та різним функційним призначенням. Однією із характерних ознак аналізованих творів є образність, яка робить героїв глибокими особистостями, душі котрих під впливом емоційних переживань стають живими і реальними, виявляючи свою адекватність, однак самотніми в бурхливому соціумі. Завдяки поєднанню різних синтаксичних засобів письменник створив своєрідний психологізм героїв.

Синтаксичні можливості різних текстів дають змогу побачити вагу кожного слова в реченні, а найрізноманітніші за типом і структурою речення мають неабияке значення у вираженні змісту висловлювання, сприяють виробленню мовного чуття, яке одне покоління передає іншому.

Чимала кількість підходів до визначення речення посприяли утвердженню у сучасному українському мовознавстві уніфікованої позиції про необхідність розрізнення формально-синтаксичного, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти.

Формально-граматичний аспект, що відображає формально-граматичну структуру речення, є базовим, на який накладаються два інші. Саме тому цей напрям синтаксису є провідним у вивченні структурної і функційної природи речення.

Речення виступає однією з найскладніших одиниць у синтаксичній системі. Проблемність його аналізу полягає у множинності самих складників,

кількість яких у реченні структурно не обмежена, а довжина конкретно не визначена.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ ТВОРІВ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

2.1. Специфіка використання синтаксичних засобів в аналізованих романах

Людська свідомість, що відображає світосприйняття, послуговується насамперед мовою, яка є основним вербальним засобом комунікації.

Найприроднішою сферою для актуалізації нової інформації є художня творчість, що природньо реалізує основну функцію повідомлення.

Художньо-літературна мова виступає у вигляді конкретного індивідуального стилю автора, що становить систему синтаксичних засобів не тільки для вираження певного змісту, а й для впливу на читача.

Наше дослідження засвідчило високий рівень авторської індивідуальності, яка забезпечується різноманітністю системи синтаксичних засобів в аналізованих творах Василя Шкляра.

Він продовжує вміло здійснює вдалі спроби розвинути у читачів естетику, відтворити образність ситуацій, здатність не тільки сприймати прекрасне, але і творити його. Самотність, хвилювання, співчуття, гнів, любов – усе це пов'язано із емоційно-чуттєвою уявою про світ автора, який намагалася відтворити це на папері.

Образність, містичність, магічний реалізм ситуацій письменник-романіст реалізовує за допомогою системи синтаксичних засобів, з-поміж яких найтиповішими є різні структурні типи як простих, так і складних речень із певним комунікативним призначенням, семантичними і структурними особливостями, стилістичною специфікою.

Речення, за допомогою яких В. Шкляр демонструють своє бачення життя, в аналізованих творах можуть бути простими (двоскладним і

односкладним, поширеним/непоширеним, повним/неповним) і складними. З огляду на кількісний критерій у системі речень виділяють елементарні/неелементарні з формального боку конструкції.

Ураховуючи стан дослідження, маємо на меті з'ясувати специфіку використання письменником в аналізованих творах сучасної історичної романістики різних синтаксичних засобів, які розкривають внутрішній і зовнішній світи персонажів, створюючи при цьому особливо психологічно-інтимні настрої усіх творів.

За основу у своїй роботі беремо визначення формально-синтаксичної організації речень К.Ф. Шульжука та їх класифікацію [67, с. 175–176].

2.2. Функційне призначення простого речення у творах В. Шкляра

2.2.1. Двоскладні речення

Аналіз ілюстративного матеріалу показав, що з-поміж синтаксичних засобів менш частотними, порівняно зі складними, проте властивим творчій манері В. Шкляра є прості конструкції.

Структура речення тісно пов'язана з його змістом. Будь-який тип речення передає ті чи інші денотативні відношення і має певне комунікативне спрямування. Зазвичай це будови, що відображають психологічний стан одного, конкретного героя чи повідомляється про актуальну в даний момент дію. Наприклад: *Переді мною міг бути провокатор* (70, с. 50); *До «хвилинки» заходив наряд міліції* (70, с. 51); *Від доторку її руки я напружився* (70, с. 52); *Зима стояла люта* (70, с. 56); *За столом сиділо «високе начальство» в цивільному* (70, с. 63); *Стефа щось чула серцем* (70, с. 66). Як бачимо, письменник зосереджується на прихованих емоційних переживаннях героїв, а не на відтворенні динамізму ситуації.

За нашими даними, мові сучасної малої прози властиві двоскладні прості формально елементарні поширені повні речення. Наприклад: *У його*

віці я навіть до багатьох ровесників звертався на «ви» (70, с. 77); Ми разом подивилися один одному в очі (70, с. 86); Дві небесні зірки відсвічують у її очах (70, с. 56); Спали кволість у серці моєму... (70 с., 56); Вони освітили довкілля блакитним світлом (70 с., 60).

Наше дослідження засвідчило, що в аналізованих історичних романах функціують прості речення (або предикативні частини складних речень), ускладнені однорідними членами речення, відокремленими членами, вставними та вставленими конструкціями та звертаннями. Такі структури є словесно лаконічними, разом з тим часом через прихованість підтексту вони спроможні передавати цікаву та необхідну додаткову інформативність: *Свербіли, можна сказати, по самісінькі лікті (70, с. 50); Я виповз на острівцець, ліг горілиць і дивився в небо (70, с. 56); Хто тобі, Зоре моя, розплете косу? (70, с. 56); Довбня дивився на кінчик свого великого носа, випускаючи крізь нього дим, як із комина (70, с. 80); Тоді, у травні, нам пощастило роздобути на одному тартаку три фіри дощок (70 с., 82); Пригадалася ще одна розповідь друга Сірка (окрім пригоди з газдинькою, він мав їх цілу колекцію), як узимку більшовики заскочили їхню чоту в чистому полі (70, с. 58).*

Найчастіше з-поміж ускладнювальних компонентів В. Шкляр використовує однорідні члени речення, які найчастіше вказуючи на різноманітні дії, предмети, ознаки, стани, надають мовленню виразності, підкреслюють динамічність, жвавість ситуації та деталізують емоційний стан героя.

Автор сучасного історичного роману зазвичай використовує реченнєві структури, ускладнені однорідними присудками та додатками.

Роль цих одиниць полягає в тому, що вони конкретизують, звужують об'єм понять або ж визначають його межі, а також нанизують інформацію про динамізм та переплетення різних ситуацій. Окрім того, цілком органічним є функціонування рядів однорідних додатків, які вказують на різні семантичні різновиди об'єктності, що є невід'ємною частиною ситуації.

Наприклад: *Стоїть дівча по коліна в снігу, хукає в змерзлі руки...*(70, с. 56); *Я весело помахав їй рукою і пішов собі з легкою душею далі* (70, с. 66); *Вони катались на човні, купались, вигріались на сонці...* (70, с. 194); *У річці ще можна знайти якусь мідію чи рака і зїсти* (70, с.59); *Я весело помахав їй рукою і пішов собі з легкою душею далі* (70, с. 66); *Сирими, міркував я, а що знайдеш у тьому болоті?* (70, с. 59); *Кинджал і торбу ми прихопили* (70, с. 173); *Дістав із кренденса три келішки, таріль, накраяв хліба, налив горілки* (70, с. 260).

Щодо однорідності головних членів речення, то статистично значно більшу частку становлять однорідні присудки, у порівнянні з однорідними підметами.

Уведенням у реченнєві структури аналізованих текстів однорідних присудків письменник відображає життєво-дієві взаємозв'язки існування, оскільки дії людини, її стан, процеси в суспільстві весь час перебувають у русі, зазнають змін, здійснюються послідовно, суміжно, взаємопов'язано як окремі прояви найзагальнішого. Наприклад: *Я взяв її холодну руку, поцілував і пішов до зупинки трамвая* (70, с. 67); *Я тихо-тихенько зайшов у колючу шалину, прислухався* (70, с. 84); *Вона стелула плечима, поставила переді мною на стіл яєчню й дивилася, як я їм* (70, с. 70); *Її губи були теплі, м'які і шовкові, як у лошади* (70, с. 114); *Змій був похмурий, мамулуватий...* (70, с. 118). Як бачимо, автор використовують однорідні присудки для створення враження динамічності й напруги, надати оповіді яскравої емоційності.

Синтаксична роль однорідних підметів полягає в «нанизуванні» інформації про головних учасників ситуації. Це забезпечує вербальний лаконічність висловлювання, тобто одним реченням В. Шкляр намагається зосередити увагу зацікавленого читача на передачі кількох фактів дійсності, які мають сприйматися цілісно. Наприклад: *Отже, була надія, що, окрім мене, залишилися живими Сокіл, Місько й Сірко* (70, с. 72); *Гак, його вуйко, тут не до уваги, але, скорше за все, і Сум, і Дзідзьо вже завербовані* (70, с. 106); *На столі з'явилася сулія, гранчасті склянки, хлібина, нарізана*

ковбаса (70, с. 152). Як бачимо, письменник загалом використовує ці ускладнювальні компоненти для роз'яснення, уточнення, розширення переліку головних учасників подій. Крім того, вони надають емоційно-експресивної забарвленості предмету.

За нашими даними, у мові аналізованих текстів меншою частотністю відзначаються однорідні означення та однорідні обставини.

Часто для повної характеристики внутрішніх переживань як героїв, так і антигероїв однієї ознаки недостатньо, тому означення передають додаткові ознаки, якісні характеристики, властивості, пояснення, уточнення з елементами градації. Наприклад: *Усі знали, що настав той скрутний і непевний час...* (70, с. 118); *У тісній, але затишній і чистій кухоньці, ховаючи очі, я мовчки з'їдаю таріль омлету, потім беру чашечку з кавою і зводжу на неї невинний погляд* (70, с. 294); *Легенький, худий Сірко нечутно впав на м'яке ріштя* (70, с. 386).

Залежно від задуму письменника однорідними виступають як узгоджені, так і неузгоджені означення. Зазвичай, в аналізованих творах використано однорідні означення, які характеризують предмет з одного боку, а також означення, що кваліфікують предмет з різних боків, однак контекст сприяє зближенню ознак. Наприклад: *П'яніючи і хитаючись від терпкого березневого повітря, ми підтримували один одного попід руки і довго чекали, поки зможемо перейти до нового місця постою* (70, с. 83); *Він приязно посміхнувся кривим верхнім зубом* (70, с. 123); *Цінний людський матеріал нам потрібен на всіх ділянках* (70, с. 161); *Свердлов узяв з лави коричневий шкіряний портфель і обережно виставив з нього на стіл пузату фляшку та невеличкий, може, грамів на двісті флакон* (70, с. 166).

За нашими даними, непоширеною групою з-поміж однорідних членів речення в проаналізованих історичних романах В. Шкляра є однорідні обставини, які доповнюють основну інформацію уточнювальними фактами, часом поглиблюють психологізм напруженості ситуації. Це конструкції на зразок: *Справді, і в Багатківцях, і в Ішкові, і в усіх довколишніх селах після*

облави було спокійно (70, с. 110); Тому відпускати арештовану до більшовиків ризиковано і небезпечно, позаяк вона знає дуже багато і може завдати Організації невинуватної шкоди (70, с. 305). Уживання обставин зумовлюється конкретною потребою аналізу дії щодо способу, часу, причини, умови, міри і ступеня її здійснення.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що при осмисленні змісту простих речень, ускладнених однорідними членами, найперше відчуваєш дві речі: динамізм сюжету та естетичне задоволення від цікавої авторської мови.

Полюбляє В. Шкляр в аналізованих історичних романах використовувати відокремлення, що створюють різні відтінки і темпи авторського викладу, доповнюють основну думку твору, його індивідуальність. Ось чому твори насичені загалом структурами з відокремленими обставинами, рідше відокремленими означеннями та прикладками. Наприклад: *Надламавши кілька товстих очеретинок, повісив на штурпаки маринарку, штани, сорочку, спіднє й почепив чоботи халявами вниз* (70, с. 59); *Підживившись, я знов запитально подивився на неї* (70, с. 70); *Начальник цеху, суворий носатий чолов'яга з не менш цікавим прізвиськом, ніж Кропива, тобто Микола Петрович Довбня, сидів у своїй «каптьорці» й жадібно смоктав цигарку* (70, с. 77); *Згорбившись і заклавши руки за спину, тупо ходив уперед і назад, уперед і назад* (70, с. 78); *Долоня у Змія була тверда, як підшва, і порубцьована сирицевим шнуром* (70, с. 123).

Особливістю творчої манери В. Шкляра є поєднання в реченнєвих конструкціях кількох відокремлених членів речення, виражених дієприслівниковими зворотами, які логічно доповнюють один одного, а також у поєднанні із рядами однорідних присудків. Наприклад: *Я роззувся, зняв із себе лахи, зібрав усі речі докупи і, тримаючи їх над головою, перебрів Стрипу* (70, с. 69); *П'яніючи і хитаючись від терпкого березневого повітря, ми підтримували один одного попід руки й довго чекали, поки зможемо перейти до нового місця постою* (70, с. 83). За допомогою цих одиниць у палітрі твору автор спробував нанизати додатково напівприховану

інформацію, стимулюючи читача зосередитися на одночасному аналізі різних ситуацій.

Саме завдяки відокремленим членам речення В. Шкляр увиразнює зміст своїх романів, сповнює насиченістю відтінків настроїв, робить їх уявлюваними насправді.

Аналіз карткового матеріалу засвідчив, що з-поміж активно вживаних ускладнювальних компонентів у структурі простих речень (а також предикативних частин складних речень) значною частотністю відзначаються вставні конструкції. Наприклад: *Буревій, звісно, швидше погодиться прийти до нової криївки, ніж спотикатися по старих, загрожених* (70, с. 132); *На кого я ще покладав там надію, то це, звичайно, на Дзідзя...* (70, с. 142); *Певно, не перед добром така тиша* (70, с. 146); *Можє, вдавала горе про людське око?* (70, с. 148); *Мабуть, ще в минулому житті* (70, с. 215); *На щастя, козацька мати Богородиця прийшла запорожцям на поміч ще до повернення кошового* (71).

Намагання створити умови для максимальної зрозумілості та сприйняття своєї, авторської, думки, В. Шкляр веде словесну підготовку читача до осмислення змісту вже поданої інформації. Він будує конструкції так, щоб викликати бажану для нього реакцію або хоча б привернути увагу. У таких випадках уживаються слова суб'єктивної модальності, які підсвідомо підштовхують до певних висновків, припущень та конкретних відповідей, стимулюючи читача на додаткові як позитивні, так і негативні, реакції щодо певної інформації. Типовими для мови творів письменника є слова суб'єктивної модальності на зразок *мабуть, по-перше, по-друге, зокрема, можливо, звісно, зрештою*.

У творчому доробку В. Шкляра ми зафіксували групу вставлених конструкцій, які виникають у результаті певних обставин мовлення і зумовлюються психологічними чинниками та налаштуваннями. Важливим є те, що ці одиниці не були передбачені в момент формування автором думки, а стали результатом подальшого уточнення, роз'яснення чи доповнення

змісту опорного речення, своєрідної текстової підказки. Це конструкції на зразок: *Котрийсь їхній спритник відповів мені теж гранатою, вона вибухнула майже поруч, але – буває й таке! – замість відламків у мене полетіли лише бризки багна* (70, с. 30); *Він ніколи не накидався на кістки жадібно, спершу уважно дивився на мене своїми рудими очима (мовляв, як воно все гаразд?) і, коли я кивав йому, що так, усе більш-менш, починав повагом перемелювати гомілку чи ратицю* (70, с. 47); *Вчорашні селяки (можже, вони пішли на цю службу теж заради прописки) відводили очі й мовчали* (70, с. 52); *Пригадалася ще одна розповідь друга Сірка (окрім пригоди з газдинькою, він мав їх цілу колекцію), як узимку більшовики заскочили їхню чоту в чистому полі* (70, с. 58); *Єдине, що Йосип схвалює у своєму гардеробі, - це сірий вовняний светр «під шию» (бо теплий), поверх якого я зодягаю сірий плащ і всього, уявіть собі, натягую сірий модерновий кашкет* (70, с. 89).

Не менш поширеними в аналізованих творах є прості речення зі звертаннями. Наприклад: *Добре, продовжимо, подруго Волошко* (70, с. 196); *Я так розумію, друже провідник* (70, с. 185); *Дякую тобі, сестро!* (70, с. 316); *У кожного, Міську, є своя правда, і на це треба зважати* (70, с. 106). Як бачимо, вибір форми звертання майже завжди прямо або опосередковано відображає ставлення до співрозмовника, що зумовлене різними чинниками: це вікова або соціальна ієрархія, особисте ставлення до мовця, родинні зв'язки, емоційний стан та ін. Крім того, ураховуючи наказову інтонацію решти побудови, вона спонукає одного із учасників розмови до швидкої реалізації певної дії. За допомогою цих слів уносяться нові додаткові елементи повідомлення як про мовця, так і про інші складники ситуації.

2.2.2. Односкладні речення

Найчастіше з-поміж односкладних речень автор сучасного історичного роману для створення певної образності використовує насамперед означено-

особові речення. Дієслівна форма вказує на те, що дія виконується означеною особою, яка конкретизується комунікативною ситуацією. Наприклад: *Зупинився біля кущів жовтої акації і придивився до вікна, з якого пробивалася смужечка світла* (70, с. 142); *Чого не зробиш для коханої жінки!* (70, с. 296); *Тебе теж троха підкину* (70, с. 342); *Мусив заощаджувати кожну копійку...* (70, с. 314).

За нашими даними, найчастіше в аналізованих творах вживаються дієслова 1-ої особи та 2-ої особи однини, наприклад: *Не люблю дивитися на світ через чорне скло, але ж сонцезахисні окуляри часто зодягають не лише від сонця* (70, с. 396); *Не перевіряв, не цікавився* (70, с. 309). Оскільки автор подекуди ототожнює себе зі своїми героїнями, то розповідь, зазвичай, здійснюється від першої особи. У таких мовленнєвих конструкціях головний член означено-особових будов виступає не тільки структурним, але й семантичним центром речення.

За нашими даними, порівняно невеликою групою за частотою вживання, але характерною для творчого доробку В. Шкляра, є односкладні означено-особові речення, в яких головний член виражений дієсловом наказового способу, наприклад: *Проглянь, – сказав він* (70, с. 304); *Не рухайте мертвих, – сказала вона* (70, с. 408); *Поїдемо влітку* (70, с. 397); *Ходи, – покликав я* (70, с. 339). Як бачимо, такі мовленнєві будови підкреслюють напруженість ситуації, приплив різних емоцій. Ці реченнєві структури у творах письменника виконують різноманітні, часом протилежні функції: допомагають розкрити внутрішній світ героїв, створити атмосферу щирої довірливої розмови.

Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що неозначено-особові речення в аналізованих творах трапляються набагато рідше, ніж означено-особові речення. Це конструкції на зразок: *Бо на кожній станції з вагона викидали мертвих* (70, с. 314). Однак уведення головного члена таких односкладних речень у синтаксичну структуру є важливими для творчої манери авторів малої прози, мають певне функційне призначення.

Поєднання часових дієслівних форм у безпідметових реченнях дозволяє зрозуміти, що мова в них іде про різних осіб. Це дозволяє автору акцентувати увагу на дії, дійова особа при цьому відходить на задній план. Проте неозначена особа виступає активним виконавцем дії, натяк на окремі властивості якого містять іноді ситуація, обставинні слова, поширювальні другорядні члени речення тощо.

Основне значення дієслівної форми в неозначено-особових реченнях – неозначеність, а не множинність виконувачів дії.

Узагальнено-особові речення становлять чітко окреслений клас у силу спрямованості їх змісту до кожного з носіїв мови та узагальненого змісту, вбираючи в себе життєвий досвід попередніх поколінь.

Джерельна база показала, що на узагальнено-особові речення в творчості авторів сучасного історичного натрапляємо значно рідше, у порівнянні з означено- і неозначено-особовими. Це речення на зразок. Зазвичай ці конструкції є типовими і безпосередньо не стосуються співрозмовника, набувають узагальненого значення.

Наше дослідження засвідчило, що безособові речення складають більшу третину від усіх односкладних речень у творах В.Шкляра. Наприклад: Це насамперед речення, що означають природні явища, фізичні процеси, що мають певні просторові межі: *Сутеніло, заповідалося на дощик* (70, с. 103); *Солодко пахло змолоченою соломомою* (70, с. 148); *На галявинах було так світло* (70, с. 379); речення на позначення фізичних та психічних станів людини, її настрої, переживання, сприймання та відчуття, все те, що пов'язано із людським організмом: *Її знудило* (70, с. 228); *Від несподіванки йому потягло мову* (70, с. 331).

Частими є безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом, ужитим у безособовому значенні.

Особливістю стилю письменника є використання мовленнєвих конструкцій, у яких виражаються модальні значення бажання (небажання), що концентруються в семантиці головного члена, який поєднує безособове

дієслово як допоміжне з інфінітивом зі значенням конкретної дії, наприклад: *Більше ніц не хочу знати* (70, с. 294).

Раритетною, але стилістично яскравою є група безособових речень в аналізованій творчості В.Шкляра, головний член яких виражений предикативним прислівником та модальними прислівниками. Наприклад: *Мені дуже жаль* (70, с. 309).

За нашими даними, значна статистична частотність та широке коло модальних значень характерне інфінітивним односкладним конструкціям.

Більшість зафіксованих нами інфінітивних речень становлять ті, в яких головний член виражений інфінітивом без частки *би* (*б*), наприклад: *Та й козакові ліпше поговорити бодай про погоду...* (70, с. 66); *Ні кулемета, ні автомата Верби вже не було чути* (70, с. 176); *А не можна мене вбити просто зараз?* (70, с. 271); *Летіти в темряві стрімголов поміж рівчаків та піщаних кучугур, здійснюючи шум, було не найкращим виходом у цьому становищі* (70, с. 331).

В аналізованих романах речення зі значенням необхідності, неможливості, неминучості, наявності/відсутності дії чи стану В. Шкляр використовує поодинокі, це конструкції на зразок: *Тому відпускати арештовану до більшовиків ризиковано і небезпечно* (70, с. 305). Реалізації значення сумніву у мовних структурах нами не зафіксована.

В аналізованих історичних романах В.Шкляра ми віднайшли 1 речення, у якому виражено дію, бажану для мовця. За нашими даними, письменник не використовує речення, що дають оцінку здібностей співрозмовника.

Якісно-кількісний аналіз односкладних речень у творах сучасної історичної романістики засвідчує невелику групу номінативних речень, яким характерні великі експресивні можливості. Наприклад: *Туман, Сірку, туман* (70, с. 336); *Тому така повільна хода* (70, с. 336); *Ціла агентурна сітка* (70, с. 243). Як бачимо, їх основне призначення – номінування, яке реалізується завдяки головному членові, вираженому іменником або займенником у називному відмінку.

Такі речення вказують на буттєвість, поєднання номінації предмета та його емоційної оцінки, констатація уявлення про предмет, вираження авторського ставлення до описуваних предметів чи явищ.

Під час аналізу номінативних конструкцій в аналізованих творах, ми віднайшли поширені речення, які включають означення та додатки, залежні від головного члена в називному відмінку.

2.3. Особливості функціонування складного речення у творах Василя Шкляра

Будь-яке речення інформує про якусь чи якісь ситуації за рахунок взаємодії значень своїх складових елементів у процесі мовлення.

На слушну думку К. Ф. Шульжука, складне речення не є механічним поєднанням простих речень, воно побудоване за певною своєрідною схемою. Під час конструювання використовуються ті або інші структурні різновиди простого речення, які модифікуються відповідно до особливостей складного речення [67].

Компоненти речення можуть бути як однорідними, так і неоднорідними за ступенем значущості повідомлюваного, окрім того, вони різняться за функційним призначенням: одні з них мають основне смислове навантаження та є інформаційним центром повідомлення, а інші – другорядне смислове навантаження й виконують допоміжну, супровідну, функцію.

Обсяг повідомлень, які передаються в комунікативному плані спонукає до розмежувань простих і складних речень.

Вирізнення основних типів складного речення (складносурядні і складнопідрядні) базується на видах синтаксичного зв'язку між його компонентами – предикативними частинами. Таким чином, синтаксичний зв'язок є основним елементом структури складного речення, який формує його структурну схему, а отже, має реченнєвотвірний характер.

Наше дослідження сучасних історичних романів В. Шкляра засвідчило значну частотність у мовній палітрі складносурядних конструкцій. Зазвичай, це типові базові структури, які кількісно складаються із двох предикативних частин. Наприклад: *Він подзвонив комусь по внутрішньому телефону, і до кімнати зайшов огузкуватий сержант* (70, с. 65); *Ми з сержантом спустилися вниз, і він, крадькома розлузуючи гарбузову насінину, провів мене аж на ганок* (70, с. 65); *Глянув на руки – і вони зелені* (70, с. 83); *Я залюбки випив би кави, але не хочу тривожити одну затишну місцину* (70, с. 91); *Його ясні карі очі всміхалися, але від тієї усмішки холонуло в грудях* (71).

Автори мають свої уподобання щодо використання сполучників, які поєднують частини складного речення, тим самим відтворюючи в реченні семантичні відношення. Найчастіше в аналізованих структурах зафіксовано розділові та зіставно-протиставні сполучники, що поєднують частини складного речення. Таким конструкціям загалом характерні відношення одночасності та послідовності дій, рідше – причиново-наслідкові відношення. Ці будови є як відкритої структури (кількість частин яких при бажанні можна розширити), так і закритої, у яких поєднуються тільки дві частини.

Структура складного речення дозволяє, як переконують наші спостереження, об'єднати кілька пропозицій, що робить виклад думок лаконічним, але в той же час детальним.

Кількість предикативних частин у структурі складного речення та семантичні відношення між ними, які відтворюють залежність чи незалежність відтворюваних ситуацій впливають безпосередньо на вияв ступеня інформативної значущості складного речення.

За нашими даними, В.Шкляр надає перевагу складнопідрядним реченням елементарної будови, які із формально-граматичного погляду є поєднанням двох предикативних одиниць. Специфіка складнопідрядного речення виявляється в його комунікативній будові, оскільки у структурі виділяється головна та залежна частини, які доповнюють один одного у

значеннєвому плані. Наприклад: *Я зрозумів, що проти мене затівається щось лихе* (70, с. 52); *Я знов повернувся в очерет і тепер думав, у яку шпарину забитися* (70, с. 53); *Біля неї я вперше відчув, що в мене є серце* (70, с. 56); *Вони проходили зовсім близько, обминаючи калабані, що прилягали до острівця* (70, с. 57); *Для чекіста він мав нетипове лице, бо такого впізнаєш за версту* (70, с. 63).

Із погляду семантики залежна частина, незважаючи на місце розташування, більш важлива, бо уточнює ситуацію, узагальнює життєвий досвід, деталізує події, за допомогою яких автори налаштовують читача задуматися над багатьма питаннями свого життя. Наприклад: *Він підіслав до мене гицля, який ображав мою честь* (70, с.63); *Він швидко відчув, що розмова даремна* (70, с. 64); *П'яніючи і хитаючись від терпкого березневого повітря, ми підтримували один одного попід руки й довго чекали, поки зможемо перейти до нового місця постою* (70, с. 83); *Бо краще бігти за коханим босою по снігу, ніж чалапати у валянках за нелюбом* (70, с. 66).

Наведені приклади нашої картотеки ілюстративного матеріалу засвідчили, що письменник надає перевагу сполучникам підрядності та сполучним словам, які виражають широкий спектр модальності, з-поміж яких нами зафіксовано реальність, гіпотетичність, можливість, бажаність, необхідність, спонукання та ін. Зазвичай підрядні частини деталізують якісну характеристику деяких слів головної частини, з'ясовуючи різні ситуативні моменти; значно рідше залежна частина вказує на обставини, які впливають на основну ситуацію. Наприклад: *Я шкірою відчував, як той морозець заповзає під її блаженьку блузку* (70, с. 67); *Довбня обрав таке місце зустрічі, що можна було розгубитися у здогадках* (70, с. 77).

Проте найінтелектуальніше, найреалістичніше з глибоким психологізмом ситуацій, естетичністю В.Шкляр створює цілісність картини життя своїх героїв безпосередньо у структурі складного багатокomпонентного речення, де поєднуються незалежні частини та ті, які потребують деталізації у вигляді роздумів. Наприклад: *Поки підозра впала на*

купця-вірменина, що це він заніс із старим лахміттям чуму до Коша, то вже й пізно було щось у нього питати (71); Я подумав, що разі крайньої небезпеки, коли припече, можна пірнути в bagno з головою і дихати через очеретину, хоч знав, що це не так просто, як у легендах про козаків (70, с. 53); Я спробував усміхнутись, але на обличчі засохла болотяна маска, яка стягувала шкіру й не давала ворохнутися жодному м'язу (70, с. 57); Це мені додало гумору, і я вирішив ближчими вихідними обходити все середмістя у пошуках своєї долі, яка зашпорталася десь у сімнадцятому столітті (70, с. 90).

Таким чином, сучасний романіст не просто глибоко і правдиво, інтелектуально зображує внутрішній світ своїх героїв, але при цьому не забуває бути реалістичними, моральним, духовно багатим, ураховуючи моменти стану душі, тим самим створюючи особливу образність.

2.4. Стилiстичнi особливостi синтаксичних одиниць у романах

Василя Шкляра

Сучасна українська історична романістика з властивою їй художньо-естетичною концептуальністю постає у вигляді оригінального ідіостилю з набором характерних елементів (світогляд, розуміння й відчуття людини і світу, емоційні домінанти та ін.), а також системи вербально-виражальних засобів.

Своєрідно-інтелектуальна мовна картина сучасної історичної романістики яскраво виявляється у словесній творчості письменника Василя Шкляра, який намагається вкорінити на українському ґрунті панування й домінування сильного рідного слова над людиною, переконує, що саме мова обумовлює межі розуміння дійсності, які впливають на усвідомлення людиною себе у світі.

Мовностилістична система сучасної історичної романістики будується з урахуванням особливостей синтаксичної будови та можливих варіантів

створення текстів, що допомагають обґрунтувати стилістичний потенціал мовних одиниць, прагматичний зміст та експресивну семантику.

Одним з перспективних підходів української лінгвостилістики є стилістичне дослідження синтаксичної будови мови.

Спеціальні мовознавчі розвідки кінця XX – початку XXI століття засвідчують домінування стилістичної семантики над формально-граматичним аспектом вивчення синтаксичних одиниць-конструкцій. Щодо понять «стилістичний синтаксис» та «експресивний синтаксис», то вони стали невід’ємною частиною теоретичної бази мови й лінгвістичного дослідження художнього твору, бо саме синтаксична будова мови містить необмежені можливості для стилістики.

Не оминали у своїх фундаментальних працях прискіпливої уваги питання стилістичних особливостей реченнєвої будови такі науковці, як Ш. Баллі, І. Білодід, Л. Булаховський, В. Виноградов, Г. Винокур, О. Пешковський, О. Потебня, О. Шахматов та ін. Фігури експресивного синтаксису в художніх текстах і стилістичний синтаксис досліджували Н. Арутюнова, В. Ващенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, А. Коваль, В. Кононенко, Б. Ларін, Л. Мацько, В. Мельничайко, І. Чередниченко, В. Русанівський, Н. Сологуб.

Синтаксис сучасної романістики, стилістичні фігури, експресивні конструкції з особливими нашаруванням психологічних настроїв героїв, функції цих одиниць все ще залишаються недостатньо дослідженими – маємо кілька наукових розвідок щодо окремих аспектів історичного текстотворення проте вони не є комплексними щодо обґрунтування усіх мовознавчих особливостей текстової будови сучасної історичної романістики та стилістичних функцій мовних фігур.

3-поміж важливих характеристик сучасного історичного роману є відчуття автором своєї, властивої тільки йому, «текстуальності», заглиблення в думку, що доробок є витвором мистецтва та можливості асиміляції між різними видами мистецтва. Така авторська позиція про неприховану

наसолоду своєю мовою, вербальна розкутість зумовили текстову організацію досліджуваних творів.

Під поняттям *стилістичний синтаксис сучасної історичної романістики* ми розуміємо не просто традиційний, обмежений набір синтаксичних засобів, а сукупність активно вживаних, насичених своєрідною експресією та емоційністю синтаксичних побудов у художньому мовленні творців художнього слова, одночасно з цим вони забезпечують особливу виразність тексту, виконуючи при цьому своєрідні стилістичні функції у сприйнятті, розумінні й актуалізації змісту.

Дослідження граматичної будови синтаксичних одиниць-конструкцій, закономірності їх поєднання та реалізація функції у текстах сучасної історичної романістики допомогло нам визначити характерні стилістичні засоби організації цього жанру: 1) поліпредикативні синтаксичні конструкції; 2) наявність у структурі синтаксичної конструкції однорідних членів речення, які засвідчують динамізм ситуацій і дій, а також вміло перетворюються на потік асоціацій, образів; 3) активне використання стилістичних фігур (ампліфікація, повтори, анафора, оксюморон, антитеза, синтаксичний паралелізм та ін.); 4) ускладнені синтаксичні конструкції, комплексні засоби стилістичного синтаксису (поєднання анафори, ампліфікації, однорідних членів речення, парцеляції та періоду); 5) введення до структури речень (простих і складних) вставних та вставлених конструкцій, як засобів впровадження додаткових смислів; 6) виправдане функціонування у синтаксичних структурах парцельованих конструкцій, односкладних, неповних речень; 7) семантична і, відповідно, формальна варіативність текстотворення (подання паралельно двох текстових масивів); 8) безпосередня інтертекстуальність.

Українській сучасній історичній романістиці властиве природне використання багатокomпонентних синтаксичних структур (довгі фрази, період, надфразна єдність), які є великими синтаксичними сполуками. Складні синтаксичні цілі є стилістично вмотивованими синтаксичними

одинацями, які формально й змістовно є більшими за фразу, речення, але насамперед ускладнені лексико-семантичними, стилістичними засобами (тропами та стилістичними фігурами).

Ми переконані, що стилістичною вершиною мовної палітри сучасної української історичної романістики, є великі синтаксичні сполуки, основою формування яких є категорія однорідності. В.Шкляр використовує всю систему стилістичних ресурсів для більшої експресії, емоційності художнього мовлення, деталізації, уточнення та досягнення психологізму у семантичній глибині висловлення. Наприклад: *Але яке там нічичирк! Якщо третій калач Грицько Пелех, старий лис Степан Білий та проноза Андрій Яковина ще могли тримати язика на припоні, то що тут казати про козаків-донців, яких розкидали аж по чотирьох куренях – Корсунському, Медведівському, Уманському та Кальниболотському. Вкинули по два донці в кожен курінь до пари, щоб їм було веселіше. До Кальниболотського потрапили щирі завзятці Панько Лучка та Гаврусь Мережка, яких хитрі кальниболотці швидко схилили до картярської гри «на секрети», скориставшись тим, що їхній курінний Добrivечір пішов із Сірком на Тягиню. І ось уже після першої програної партії необачні донці Лучка й Мережка мусили зізнатися, хто приїхав з ними на Січ у лисячому каптані й шапці-макітрі. Почувши про царевича, козаки одвісили щелепи до колін: до чого воно? Такої чудасії на Січі ще не було. До них приходили всілякі цабе – гетьмани прибігали на поклін, найвищі посли вчащали з тридев'ятих земель, чума приходила, короста, воші, сарана прилітала, а царі чи царевичі – ні* (71).

Найбільш продуктивним стилістико-синтаксичним мовним засобом сучасного історичного роману є ампліфікація, нанизування однотипних і однорідних компонентів (слів, словосполучень, однорідних речень).

Складні текстові утворення супроводжуються стилістичними фігурами анафори, повтору. На думку М. Павлишина, цей засіб є прийомом списку – «предовгий, еклектичний, багатий на мовні жарти та кумедні співставлення»

[45]: *Мене, неблагонадійного, на такі дефіляди, звісно, не кликали, та я не міг дивитися навіть збоку на колони людей під червоним прапорами, з червоними транспарантами, червоними надувними кулями, червоними галстуками, червоними стрічками на грудях (70, с. 78).*

Влучною експресивною характеристикою мови сучасних історичних романів є ряд нанизаних однорідних епітетів.

Стилістично насичені мовні одиниці з елементами експресії, забарвлена лексика, яка створює різний ефект впливу на читача – усі ці елементи створюють ампліфіковані синтаксичні сполуки: Наприклад: *Вони відразу почали багатіти думкою, що тепер, нарешті, цар приїде їм давно обіцяне грошове жалування, приїде харчових припасів, пороху, свинцю, гармат, ядер та доброго сукна на нову одягину, бо ця вже так обносилася та просмерділася дьогтем, що соромно перед донцями (71).*

Художнє мовлення письменника через реалістичні образи героїв стає емоційним, виразним, динамічно-хронологічним за рахунок уведення в текст ланцюга однотипних предметів, об'єднаних певною ознакою, властивостей, дій.

Непоширеними, однак характерними для ідіостилю В. Шкляра є багатокomпонентні синтаксичні сполуки, що реалізують задум автора через використання явища редуплікації його формально-граматичних різновидів, котрим властива своєрідна стилістична потенція.

Аналіз карткової бази засвідчив особливу синтаксичну експресію тих прикладів складних синтаксичних цілих, у яких реалізується анафоричність як стилістичний різновид фігур через повтор елементів реченнєвої структури, особливо перших слів початкових компонентів висловлення. Кожна наступна предикативна частина, яка відтворює певну ситуацію, підштовхує до розуміння нових, часто незрозумілих почуттів. Наприклад: *Зима стояла люта. Насипали зі снігу символічну могилу, поставили хрест. Диваки. Нагорнули могилу зі снігу й молилися... Свята Матір Героїв... Спали вогнем... кволість у серці моєму... Спали... спали...кволість у серці моєму...*

спали... Стоїть дівча по коліна в снігу, хукає у змерзлі руки... З-під хустки – довга коса. Така довга, що торкається снігу, бо дівча по коліна в заметі... Спали кволість у серці моєму... (70, с. 56).

Використання автором у мові тексту амплікації допомагає В.Шкляру підкреслити важливість змістового боку доробку, створити ефект збільшення емоційної напруги та експресивності самого висловлення: *А ти знаєш, скільки більшовики мають місцевих агентів? Знаєш, скільки їх нині в Організації? Кожен другий, якщо не більше. Я тепер про них усе знаю* (70, с. 105).

Кінцевий компонент у такому ланцюзі з урахуванням актуальності повідомлюваної інформації, зазвичай, є емоційною вершиною реченнєвої структури, авторської позиції, підкреслює ту ідею, яка є основною для стилістичної фігури.

Анафоричним ампліфікаційним структурам властивий динамізм змісту: у кожній наступній синтаксичній одиниці інша думка, експресія, психологізм, дія. Виникає відчуття незримого подвійного спостереження автора та читача за виразом подій, у яких центром є герої.

Специфічним значенням та стилістичним різнобарв'ям наділені у палітрі твору неповні речення різних структурно-граматичних різновидів – увиразнюють висловлення, акцентують на вагомому, необхідному для розуміння, прискіпливо зосереджують увагу на розумінні кожного елемента (експліцитного чи домислюваного). Граматичне поняття неповноти речення впливає на використання парцеляції, еліпсису, приєднання, градації, які є складовими експресивного синтаксису, а їхнє функціонування є стилістично вмотивованим, а часто необхідним для більшого заглиблення в ситуацію. Наприклад: *Та чули вже! – раптом вигукнув він, витріщивши на Міська руді очиська. – Чули ми про цю їхню правду? – Яку? – не зрозумів Мисько. – Яка начебто у кожного своя!* (70, с. 134 – 135).

Щодо реалізації в палітрі аналізованих творів В.Шкляра типології односкладних речень, то зрозуміло, що особливістю використання дієслівних

типів цього різновиду речень є динамізм та зосередженість на дії чи рухові, номінативні ж конструкції відтворюють статику у відтворенні ситуації.

Мова аналізованих творів В.Шкляра є по-особливому психологізована, інтелектуально окреслена та в міру інтимна. Парцеляція, яка синтаксично членує конструкцію, вражає уяву читача своєю глибиною, бо торкається насамперед рівня сприйняття людської душі (стан, хвилювання, бажання, відповідальність). Наприклад: *Пишайся. Більшовиків під Гурбами тридцять тисяч було. З літаками, танками, гарматами. А наших удесятеро менше* (70, с. 145); *Ото як постріляли наших в очереті, стало геть тих. Ні ревізій, ні досягнень* (70, с. 146); *Василь ваш бачив цих людей наскрізь. І своїх, і чужих* (70, с. 262); *Це був жаль до усього світу. Гострий і невимовний* (70, с. 343).

Ми зафіксували в аналізованих творах поодинокі структури, які є різновидом парцеляції – акромонуграму, яка, на думку В. Чабаненка, являє собою психологічно вмотивоване підхоплення кінцевого елемента речення [62, с. 175]: *Та чули вже! Чули ми про цю їхню правду* (70, с. 134).

Особливим стилістично-маркованим елементом мовотворчості В.Шкляра, який через свою природну інтелектуальність став «батьком українського бестселера», автором одних з найкращих сучасних історичних романів є синтаксична категорія вставленості. На слушну думку К.Ф.Шульжука, вставлені слова, словосполучення, речення – мовні одиниці, що містять додаткові, побіжні повідомлення, зауваження, які переривають основне висловлення за допомогою інтонації вставленості [67, с. 171].

За допомогою цих структур письменник реалізує об'єктивний супровід різних подій, обставин дії (залежно від часової реалізації – минулий, теперішній, майбутній), деталізує інформацію про внутрішній світ героїв, їх психічний стан, уточнює принципи світосприйняття, озвучує рівень емоцій та принагідно також ставлення автора до того, що відбувається.

Загальне розуміння сенсу цих конструкцій для творів В.Шкляра переконує читача в тому, що такі мовні одиниці часто стають обов'язковими та необхідними для розуміння цілісної картини ситуації у семантичному

плані, додатковості пояснень ідейно-художнього змісту тексту, оскільки супровідна інформація є не менш важливою.

У більшості сучасних прозових текстів, зокрема в аналізованих творах, немає розшарування на більш чи менш суттєве у значеннєвому плані, адже важливим є все – від дрібниць до об'ємної інформації. Тому вставленою може бути як проста та складна конструкція, так і слово та словосполучення чи сполучення слів.

Подекуди уважний читач не може навіть уявити, щоб було, якщо у канві твору не буде вставленої конструкції, яка є органічною для розуміння підтекстової інформації. Наприклад: *Його молодшу сестру Марійку з певних міркувань вирішили поки що не чіпати («на простягнену долоню перстень я поклав»)* (70, с. 184); *Видно, хтось доніс більшовикам, що в троці таборують підпільники (казали, що це зробив Ох)...* (70, с.195); *Видиме чорно-синє небо – де-не-де світла цяточка – вело нас без компаса* (70, с. 365); *Так чи ні, але в суботу вранці мені треба було зустріти дорогого гостя на залізничному вокзалі, і я мізкував, як то зробити (якраз на цю суботу випадала моя зміна)* (70, с. 313).

Нами зафіксовано поодинокі приклади функціонування у творі вставлених конструкцій, які є поєднання кількох інформаційних ліній, що сформовані з 2 або кількох синтаксичних структур. Відомо, що сучасній історичній романістиці притаманні такі стилістично забарвлені синтаксичні одиниці.

Окрім того ми виокремили кілька вставлених структур на зразок *Я ледве не призначив їй зустріч на цвинтарі – на місці тихім, на місці спокійнім, де немає зайвих очей і вух, – та потім схаменувся, що затемна в таке супокійне місце не ходять* (70, с. 112); *Уже при каганчикові він упізнав прихоська, поторкав мене за плече, щоб переконатися, чи я живий, чи намальований, і посадив до столу, на якому невдовзі з'явилася найсмачніша у світі їжа – це для тих, хто вміє міряти щастя, - житній хліб, сало, цибуля, квашена капуста, присмачена такою запашиною оливою, що в мене*

запаморочилася голова (70, с. 144), яким автор включає у мову твору цитати, алюзію чи натяк.

Як бачимо, необхідним елементом для реалізації як ідеостилію окремого письменника, так і творів певного жанру є своєрідна синтаксична організація художнього тексту. За задумом автора розкриття внутрішнього світу людини, авторської позиції, об'єктивних та суб'єктивних обставин подій та супровідної інформації забезпечується використанням своєрідних синтаксичних конструкцій з властивою їм естетичною функцією та певних стилістичних фігур.

В.Шкляр як представник плеяди письменників сучасної історичної романістики є високо-інтелектуальним патріотом, мислення якого спрямовано на реалії різного часопростору з характерною відтворюваністю різних життєвих ситуацій, хвилювань, протилежних життєвих пріоритетів.

Отже, лінгвостилістичне дослідження аналізованих творів як різновиду жанру сучасної історичної романістики доводить необмежено великі експресивні можливості синтаксису таких доробків

Висновки до 2 розділу

Пізнання та відображення подій, уявлення про світ, боротьба добра і зла, патріотизм в художній спадщині авторів сучасної історичної романістики спрямовано насамперед на усвідомлення місця людини в тому хронологічно історичному соціумі, а всі події, які її супроводжують, є засобом її всебічного зображення.

У літературному творі свій задум автор реалізує за допомогою різносистемних засобів, що використано для відображення як внутрішнього світу героїв, а саме, для виявлення рівня глибини його думок, почуттів і переживань, так і для характеристики хронологічних подій. Це насамперед вдале поєднання різних типів речення, які вміло наповнені не тільки лексикою із денотативним, але і конотативним значенням.

Саме за допомогою системи синтаксичних засобів В.Шкляр робить спроби на який впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Ми переконалися, що письменник в аналізованих творах за допомогою різних типів речення відтворює глибину внутрішніх діалогів головних героїв, їх уяву про світ, важкі спогади, переживання, монологи і діалоги із самою собою. Таким чином, читач сам з'ясовує чи приймати йому психологічний стану усіх персонажів, які проявляються ззовні, тим самим занурившись в образність твору.

Кожен тип як простого, так і складного речення у сучасних історичних романах виконує певну жанрову функцію. Тому за частотністю немає значних переваг одних типів над іншими. Однак вони органічно використані В.Шклярем в аналізованому творчому доробку, відтворюючи при цьому психологічну напругу, що вказує на майстерність автора.

ВИСНОВКИ

Мова – це моделююча система, у ній кодується дійсність, яка відобразилася в свідомості людини.

Реалії сьогодення знаходять своє відображення в літературних текстах, які є найважливішим матеріалом при вивченні історії та будови мови.

Мовностилістична система сучасної української романістики спирається на синтаксичну будову та способи текстотворення, що сприяють розкриттю стилістичного потенціалу мовних одиниць, їх естетичного змісту та експресивної семантики.

В.Шкляр через мовну палітру твору, намагається реалізувати основну і первинну функцію повідомлення, відкривають внутрішній світ своїх героїв, їх світогляд та філософську концепцію.

Справжньому митцеві ніколи не загрожує одноманітність, він завжди оригінальний і неповторний. Помітним явищем в сучасній українській літературній мові є творчість В.Шкляра, який тонко відчуває світ і вміє рівень емоційності передати у художніх творах.

Письменник вміло робить читача учасником подій, відображених у творі, уміло змальовують причиново-наслідкові зв'язки та ненав'язливо формують тверду авторську позицію. Яскравим засобом відтворення майстерності автора у створенні образності в аналізованих творах виявилися синтаксичні засоби.

Для ефективного використання мови, необхідно не тільки знати і відчувати, але й розуміти її структуру, внутрішні закономірності та закони.

Речення як основну одиницю синтаксису прийнято вивчати, з урахуванням трьох аспектів: формально-граматичного, семантико-синтаксичного та комунікативного.

У своєму дослідженні ми здійснили аналіз формально-синтаксичної будови синтаксичних одиниць (як простих, так і складних) сучасних історичних романі «Троща», «Характерник» В.Шкляра.

Нам вдалося з'ясувати, що саме за рахунок поєднання різних синтаксичних засобів, які використав автор, створено особливий аристократичний психологізм і небуденність героїв, естетична образність.

За нашими даними, в сучасних українських романах В.Шкляра для створення емоційного забарвлення, вираження різноманітних почуттів використано майже з однаковою частотністю як прості, так і складні речення.

У межах простих речень автори надають перевагу простим елементарним реченням, які своєю лаконічністю роблять зрозумілими деякі важливі події та переживання героїв. Однак письменник вміло та влучно використовує для зображення почуттів конструкції з однорідними членами, відокремленими членами, вставними та вставленими конструкціями, звертаннями. Кожен із цих ускладнювальних компонентів виконує у мові творів свою функцію: деталізації, узагальнення, наказу, динамізму, – що в цілому довершує описані картини життя.

Особливими за своїм призначенням є складні речення, за допомогою яких у сучасній історичній романістиці автор намагається не тільки відтворити психічний стан своїх героїв, але й разом з ними переживати процес становлення їх особистості, зміни поглядів на життя та розвитку подій, своєрідність їхнього життя. Якщо складносурядні речення творяться в основному нанизуванням ситуацій, які доповнювали або поглиблювали внутрішні переживання, то складнопідрядні речення відтворили манеру вираження думок письменників, що спонукало змалювати кожен предмет, стан, емоції в красі та чистоті, без домішки чогось грубого та образливого.

Отже, у текстах творів В.Шкляра використано різнотипні реченнєві одиниці, кодують текст, виявляючи національно-ментальні традиції. Саме завдяки ним автор намагається «оживити» та оновити свої думки, простимулювати читачів стати активними учасниками подій та емоційних страждань дійових осіб, підштовхнути співрозмовників до спілкування, створюючи психологічну, образну основу твору. Прочитання аналізованих творів змушує читача потрапляти в атмосферу високої художньої

майстерності та витонченості, інтелігентності і в той же час жорстокої реалістичності сьогодення.

Таким чином, наше дослідження засвідчило, що художні тексти романів «Троща», «Характерник» Василь Шкляр створював на вже традиційно наявних в українській мові синтаксичних засобах з урахуванням їхнього потенціалу. Значна частотність одних синтаксичних одиниць і раритетність інших зумовлена жанровою специфікою історичного роману, його тематикою, мовленнєвими уподобаннями письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова Л. П. Літературні роди, види і жанри (підвиди) як змістові форми / Л. П. Александрова, Я. П. Білоштан, М. П. Гнатюк. К. : «Київський університет», 1968. 105 с.
2. Арібжанова І.М. Уточнення як синтаксичне поняття. *Українське мовознавство*. 2011. № 42. С. 59–72.
3. Ачилова В. П. Синтаксис і пунктуація української мови в таблицях та схемах. Сімферополь : Доля, 2006. 172 с.
4. Бабайцева В.В. Современный русский язык : Синтаксис. Пунктуация / В.В. Бабайцева, Л.Ю. Максимов. М. : Высшая школа, 1979. 340 с.
5. Бабич Н. Практична стилістика і культура української мови : навчальний посібник. Львів : Світ, 2003. 432 с.
6. Бахтин М.М. Эпос и роман. Санкт-Петербург. 2000. 321 с
7. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібн. для студ. філол. спеціал. вищих навч. заклад. К. : Вища шк., 2005. 279 с.
8. Белошапкова В. А. Современный русский язык: синтаксис В. А. Белошапкова. М. : Высш. шк., 1981. 284 с.
9. Білодід О.І. Вчення О. О. Потебні про розвиток структури речення *Мовознавство*. 1977. № 2. С. 39–50.
10. Білоус П. Н. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: [лекції]. Житомир : Рута, 2009. 336 с.
11. Будько М. В. Проблеми простого ускладненого речення у вітчизняному мовознавстві. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 63–68.
12. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка. М. : Высшая школа, 1973. 287 с.
13. Виноградов В. Проблема авторства и теория стилей. Москва: Гослитиздат, 1961. 614 с.
14. Виноградов В. В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике. М. : Изд. «Наука», 1975. 560 с.

15. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. К. : Либідь, 1993. 368 с.
16. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К. : Наукова думка, 1992. 224 с.
17. Вихованець І. Р. У світі граматики. К. : Рад. шк., 1987. 256 с.
18. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис / О. Т. Волох, М. Т. Чемерис, Є. І. Чернов та ін. К. : Вища шк., 1989. 334 с.
19. Галич О. Теорія літератури : [підручн. для студентів філол. спец. вищ. навч. закл. фак.]. / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. К. : Либідь, 2001. 488 с.
20. Гриценко П. Ю. Ідіолект і текст. *Лінгвостилістика : об'єкт – стиль, мета – оцінка* : збірник наукових праць. К. : Наук. думка, 2007. С. 16–43.
21. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [монографія]. Чернівці, 1999. 256 с.
22. Давнюк С. В. Складні конструкції із сурядністю і підрядністю в сучасній українській літературній мові [монографія]. К., 2001. 98 с.
23. Дегтярьова Ірина. Стилістичний синтаксис української постмодерністської прози. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 27–38.
24. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. Л. : «Академ. Експрес», 1999. 280 с.
25. Дудик П. С. Стилістика української мови : навчальний посібник. К. : Академія, 2005. 367 с.
26. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. К. : Наук. думка, 1982. 209 с.
27. Заборна М. М. Просте речення. Складні випадки аналізу [навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл.]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 126 с.
28. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. К. : Вища школа, 1986. 167 с.

29. Історія української мови : синтаксис. К. : Наукова думка, 1983. 503 с.
30. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення К. : Вища школа, 1985. 127 с.
31. Калита О. М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 23 с.
32. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навчальний посібник. К. : Либідь, 1995. 312 с.
33. Коваль А. П. Практична стилістика української мови. К. 1967. 362 с.
34. Король Л. П. Історичний роман як жанровий різновид: теоретичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Філологічні науки*. 2013. Вип. 4.11. С. 102–107.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2013_4.11_25
35. Кузьмич О. О. Функціональні особливості складних конструкцій з послідовною підрядністю. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 61–64.
36. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис. К. : Радянська школа, 1965. Ч. 2. 284 с.
37. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці, 2011. 672 с.
38. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис / за ред. Л. А. Булаховського. К. : Радянська школа, 1951. Т. 2. 287 с.
39. Линтвар О. Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту як предмет наукового дослідження *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2015. № 32. С. 59–69.
40. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. – Т.2 / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. К. : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
41. Ляшов Н. М. Жанрові особливості історичного роману: історико-літературний дискурс URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/lyashov.pdf

42. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько / За ред. Л. І. Мацько. К. : Вища школа, 2003. 462 с.
43. Микитюк О. Сучасна українська мова : самобутність, система, норма : навч. посібник. Львів : Вид-во Львівської політ-ки, 2010. 440 с.
44. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реального модерну. К. : ВЦ «Просвіта», 2008. 1063 с.
45. Павлишин М. Українська культура з погляду постмодернізму. *Сучасність*. 1992. № 5. С. 55–62.
46. Пахаренко В. І. Основи теорії літератури. К. : Генеза, 2007. 296 с.
47. Плющ М. Я. Граматика української мови в таблицях [навч. посіб.]. К. : Вища школа, 2004. 167 с.
48. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української літературної мови. К. : Либідь, 1992. 265 с.
49. Пономаренко В. В. Поетика та проблематика романів «Чорний Ворон» («Залишенець») та «Маруся» Василя Шкляра : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Київ, 2019. 199 с.
50. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
51. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання [навч. посіб.] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. К. : Вища школа, 1994. 670 с.
52. Сорокин Ю. Исторический жанр в прозе 30-х годов XIX века. *Доклады и сообщения филологического факультета МГУ*. М., 1947. С. 65–246.
53. Сучасна українська літературна мова : у 5 т. / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1972. Т. 5 : Синтаксис. 515 с.
54. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева. К. : Знання, 2010. 374 с.

55. Сучасна українська літературна мова : підручн. для студ. філол. спец. вищих навч. закл. / ред. М. Я. Плющ. 6-те вид., стереотип. К. : Вища школа, 2009. 430 с.
56. Сучасна українська мова : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю., Григор'єв О. М., Доломан С. Є. : за ред. О. Д. Пономарева. [2. вид., перероб.]. К. : Либідь, 2001. 398 с.
57. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів [Філологія. Журналістика. Літературна творчість]. К. : ВПЦ «Київський університет імені Тараса Шевченка», 2003. 448 с.
58. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
59. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період : Навчальний посібник. К. : «Академія », 2008. 248 с.
60. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : монографія. К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 363 с.
61. Христіанінова Р. О. Просте речення в шкільному курсі рідної мови: посібник для вчителя. К. : Радянська школа, 1991.
62. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови : Монографія. Запоріжжя, ЗДУ, 2002. 351 с.
63. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. К. : Рад. шк., 1962. 495 с.
64. Шарманова Н. М. Логічні афоризми – еквіваленти споріднених речень. *Мандрівець*. 2003. № 5. С. 31–34.
65. Шкарбан Т. Складні конструкції з однорідною супідрядністю нерозчленованої структури. *Актуальні проблеми сучасної філології*.

- Мовознавчі студії [Текст]: зб. наук. пр.: наук. записки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2009. Вип. XVII. С. 13–17.
66. Шульжук К. Ф. Елементарні та неелементарні синтаксичні конструкції. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2001. Вип. 9. С. 3–8.
67. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови [підручник]. К. : ВЦ «Академія», 2004. 408 с.
68. Щерба Л. «Опыты лингвистического толкования стихотворений». URL: <http://www.ruthenia.ru/tiutcheviana/publications/sierba.html>
69. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Л. : Наука, 1974. 428 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

70. Шкляр В. Троща : роман. Харків: Книжковий клуб «Ксд». 2017. 417 с.
71. Шкляр В. Характерник : роман URL: <https://magbook.net/read/54855>